

Саганюк Ф. В., к.юр.н., доцент;
Лобко М. М., к.військ.н., доцент;
Голубєва О. М.;
Костенко Г. Ф., к.військ.н., доцент

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Проблеми вдосконалення теорії воєнної безпеки та її вивчення

Резюме. Проаналізовані наявні наукові та правові підходи щодо забезпечення в сучасних умовах належного рівня воєнної безпеки держави, вдосконалення теорії та її вивчення слухачами військово-навчальних закладів (ВНЗ).

Ключові слова: воєнна безпека, військово навчання, загрози воєнного характеру, сектор безпеки і оборони, стратегія воєнної безпеки.

Постановка проблеми. В умовах сучасної геополітичної обстановки, зростання агресивності загроз воєнного характеру, які переросли на Сході України у збройний конфлікт, забезпечення воєнної безпеки держави, готовності сектору безпеки і оборони до відбиття збройної агресії визнано основним стратегічним напрямом реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони [1]. Це вимагає пошуку ефективних шляхів та механізмів забезпечення її відповідного рівня та вивчення основних положень особовим складом військ (сил) і слухачами військово-навчальних закладів (ВНЗ).

За цих умов актуалізується колишнє філософське гасло: “необхідно навчатися воєнній справі належним чином”. Однак реалізм сьогодення у безпековій площині зумовлений відсутністю належної правової бази й уваги до вивчення теоретичних і практичних аспектів забезпечення воєнної безпеки держави. Невипадково фахівці деяких навчальних закладів з урахуванням зазначених безпекових реалій небезпідставно пропонують створити у ВНЗ спеціальні кафедри або запровадити окремі навчальні предмети для поглибленого вивчення та дослідження теоретичних і практичних засад забезпечення воєнної безпеки та її стратегії, як ключової складової національної безпеки держави [2]. Тим паче, що за відповідною спеціальністю воєнна безпека держави визнана “галуззю науки”, яка має вивчати проблеми теорії і практики захисту національних інтересів держави від воєнних загроз [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення стратегічної стабільності та воєнної безпеки присвячені наукові праці [4-

19]. Однак у них не повною мірою, на наш погляд, висвітлені проблеми пошуку ефективних шляхів забезпечення воєнної безпеки в сучасних умовах, як у теоретичному, так і навчальному плані.

У літературі навіть саме поняття “безпека” досі трактується по-різному, зокрема, як відсутність небезпек або як певна діяльність щодо забезпечення та попередження загроз чи небезпек; усвідомлена потреба, цінність чи інтерес тощо [4].

Немає єдиного підходу і до визначення поняття “воєнна безпека”. Одні дослідники формулюють її як “відсутність небезпек” чи воєнної загрози. Інші визначають як стан міжнародних відносин і обороноздатності держави або систему гарантій суверенітету, територіальної цілісності і захисту національних інтересів. Дехто розглядає її як складову національної безпеки, що характеризує стан чи стійкий стан захищеності національних інтересів держави, суспільства та особи в умовах впливу реальних та потенційних внутрішніх і зовнішніх воєнних загроз; як захищеність від ризиків, небезпек та загроз тощо [5].

У роботі [6] зазначається, що існуючі поняття воєнної безпеки “не відповідають вимогам науковості, формальної та діалектичної логіки, є невизначеними, що обмежує можливості створення моделей воєнної безпеки”, з чим важко не погодитись. Ці визначення не відповідають і прийнятому в Україні офіційному доктринальному погляду, за яким воєнна безпека України визначена як “стан захищеності національних інтересів, її суверенітету, територіальної цілісності і

недоторканності від посягань із застосуванням воєнної сили, складова національної безпеки України” [7].

Потрібно зазначити, що і Стратегію воєнної безпеки, її сутність та призначення теж розуміють по-різному, зокрема, як “науку про ведення війни, мистецтво”, “вчення про краще розташування та застосування всіх воєнних сил і засобів”, “складову частину воєнного мистецтва, його вищу область, яка охоплює теорію і практику підготовки збройних сил до війни, її планування і ведення”, “комплексну програму практичних дій” чи як “систему поглядів на існуючі (наявні та потенційні) загрози національній безпеці держави у воєнній сфері”, або як “довгостроковий програмно-аналітичний документ, який, у разі потреби, може щорічно уточнюватись” та “як систему взаємопов’язаних мети, цілей, завдань, а також принципів, шляхів, способів, ресурсів, сил і засобів їх досягнення” [8-11]. Ці проблеми, на наш погляд, повинні бути вирішені і врегульовані законодавчо.

Мета статті. Аналіз зазначених вище проблем та пошук ефективних шляхів їх

вирішення, вдосконалення теорії воєнної безпеки та її вивчення у ВНЗ для підвищення готовності сектору безпеки і оборони держави до відбиття збройної агресії проти України.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі та нормативно-правових актах використовується велика кількість понять, які містять слово “безпека” (економічна, політична, соціальна, екологічна, інформаційна, воєнна тощо). Як зазначено у [4], спільним тут є те, що ці поняття характеризують лише стан відповідного об’єкта (предмета) захисту від загроз різного походження. Це складові підсистеми національної безпеки: державна безпека, економічна, продовольча, екологічна, воєнна, інформаційна; безпека ядерних об’єктів, експлуатації промислових, сільськогосподарських, військових об’єктів, безпека споруд та інженерних мереж; особиста безпека людини і громадянина тощо. Ці підсистеми національної безпеки іноді називають складовими секторами національної безпеки ($a, b...x$) [9] (рис. 1).

СЕКТОР БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

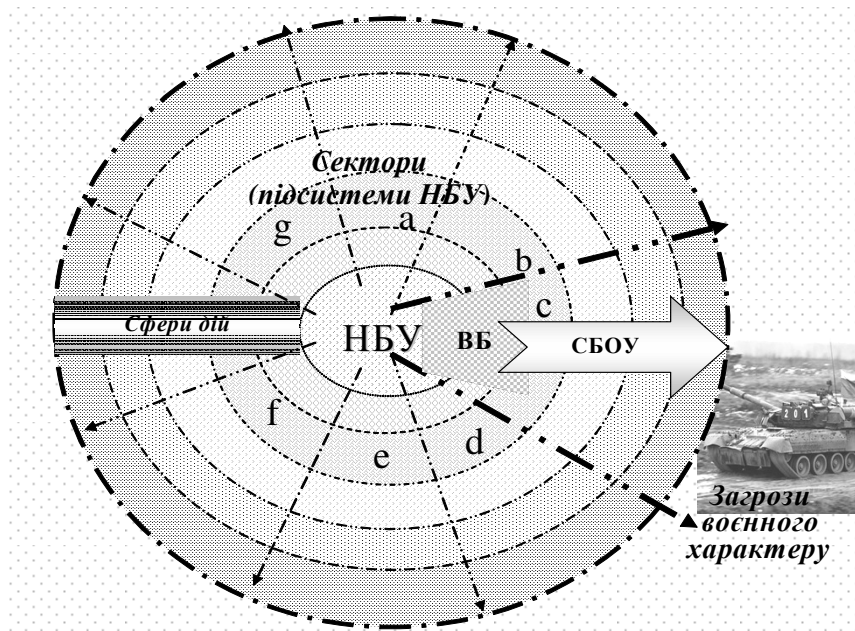

Рис. 1. Сектор безпеки і оборони як підсистема національної безпеки

Стан захищеності визначених законом національних інтересів України, її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності від посягань із застосуванням воєнної сили Воєнною доктриною України названо *воєнною безпекою України* [7], що, на погляд авторів [9], є основним об’єктом (предметом) сектору безпеки і оборони України.

Формування та розвиток складових сектору безпеки на сучасних засадах та на єдиній методологічній основі в єдиному комплексі та чіткій узгодженості учасниками Парламентських слухань названо одним із шляхів забезпечення воєнної безпеки України. У зв’язку з цим Верховною Радою України рекомендовано підготувати необхідні пропозиції щодо вдосконалення законодавчої

бази, зокрема, стосовно саме законодавчого визначення складу, структури та всебічного забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони [12].

Разом із тим треба зауважити, що Стратегії воєнної безпеки, яка Законом України від 18.11.04 № 2198-IV (ст. 4) визначена як основоположний документ оборонного планування, досі немає. Не визначено її остаточно й у теоретичному плані. Стратегія у перекладі з грецького (στρατηγία) – це “мистецтво полководця” – загальний деталізований план діяльності, спосіб досягнення поставленої мети. Вона здебільшого формалізується у практичній військовій справі із забезпечення воєнної безпеки і оборони держави.

Її сутність зараз теж розуміють по-різному, зокрема, як:

- науку про ведення війни, мистецтво; вчення про застосування воєнних сил і засобів;

- складову частину воєнного мистецтва, яка охоплює теорію і практику підготовки збройних сил до війни, її планування й ведення;

- комплексну програму практичних дій;

- систему поглядів на існуючі (наявні та потенційні) загрози національній безпеці держави у воєнній сфері;

- процес реалізації на практиці воєнної політики, воєнної доктрини і воєнних концепцій, який постійно проводиться керівництвом збройних сил; як “директивна технологія” з впровадження в життя воєнно-політичних, доктринальних і концептуальних настанов;

- довгостроковий програмно-аналітичний документ, який, у разі потреби, може щорічно уточнюватись;

- один із базових керівних документів у сфері національної безпеки і оборони, яким визначаються фундаментальні цілі та напрями воєнної політики держави, місце, роль, принципи розбудови та застосування збройних сил на період дії Стратегії національної безпеки країни тощо [5, 13-15].

Така різноманітність трактовок зазначеного документа призводить до певної схоластики. Але, видається, що саме він має стати “дорожньою картою” управлінських та реальних антинебезпечових дій у сфері забезпечення воєнної безпеки і оборони держави в сучасних умовах.

Разом із тим потрібно визнати, що в сучасній воєнній теорії немає єдиного підходу і щодо формалізації та алгоритму дієвих стратегічних засад. На практиці виокремлюють два принципові шляхи, за якими Стратегію воєнної безпеки (далі – Стратегія) представляють

у рамках загальної Стратегії національної безпеки держави чи Воєнної доктрини, або виділяють її як самостійний окремий документ у системі забезпечення саме воєнної безпеки держави.

Зауважимо, що на сьогодні не існує єдиної типової структури (моделі) такої Стратегії. У переважній більшості європейських країн у вступній частині Стратегії наводиться аналіз навколишнього середовища безпеки держави, визначаються її інтереси у цій сфері, описуються наявні виклики, ризики та загрози, а також вказуються дійові параметри для визначення відповідних стратегічних концепцій та завдань і адекватної системи заходів щодо реагування на визначені загрози та виклики. Крім цього викладені засади застосування збройних сил та інших військ для відбиття збройної агресії та дії у збройних конфліктах і міжнародних миротворчих операціях.

Цим документом, подекуди, визначають і засади розбудови та застосування воєнної сили для забезпечення воєнної безпеки держави.

Воєнна безпека як галузь воєнної науки повинна містити:

- проблеми теорії і практики захисту національних інтересів держави від воєнних загроз та небезпек;

- охоплювати воєнно-політичний та воєнно-стратегічний аналіз і оцінку можливих причин, джерел, цілей і характеру сучасних воєнних конфліктів;

- розробляти методологічні основи оцінки та прогнозування геополітичної обстановки, рівнів воєнної загрози та воєнної безпеки;

- досліджувати проблеми запобігання війн і воєнних конфліктів та воєнно-політичних шляхів їх вирішення;

- розробляти доктринальні основи та обґрунтування завдань, складу і побудови системи забезпечення воєнної безпеки держави, організації управління та взаємодії на різних етапах її функціонування;

- обґрунтовувати концептуальні шляхи будівництва і реформування сектору безпеки і оборони, розвитку теорії воєнного мистецтва з урахуванням інтересів колективної безпеки держав та зростання ролі миротворчої діяльності;

- досліджувати проблеми оборонної достатності та шляхів її реалізації в практиці воєнного будівництва і міждержавних відносин;

- обґрунтовувати шляхи зміцнення колективної безпеки держав на основі двостороннього та багатостороннього

стратегічного партнерства, заходи досягнення воєнної рівноваги, роззброєння та поширення форм і способів миротворчої діяльності [3].

Воєнна безпека як наукова категорія повинна вивчатися належним чином та досліджуватися. У цьому контексті представляється доцільним усім військовослужбовцям, у тому числі слухачам ВНЗ опанувати не тільки теоретичними знаннями стосовно поняття, місця та ролі воєнної безпеки, а й оволодіти практичним досвідом і сучасними методиками забезпечення її належного рівня. Для цього їм важливо практично оволодіти цими методиками, у тому числі, з кількісної та якісної оцінки безпекових ризиків за різними критеріями та методиками. Необхідно навчитись управляти цими ризиками в різних умовах бойової обстановки, зокрема, при плануванні сил та засобів і відповідних нейтралізаційних заходів для досягнення необхідного бойового ефекту та зниження рівня воєнної небезпеки для досягнення позитивного результату в ході ведення воєнних дій в цілому [16]. Усе це вимагає навчатись військовій справі і забезпечувати воєнну безпеку належним чином для підвищення готовності сектору безпеки і оборони України до відбиття збройної агресії.

Висновки. Воєнна безпека як одна із складових підсистем національної безпеки і наукова категорія потребує більш широкого впровадження у військову справу і вивчення слухачами належним чином для подальшого практичного забезпечення ними за призначенням у військах.

Напрямок подальших досліджень. Процес забезпечення належного рівня воєнної безпеки у складних сучасних умовах потребує подальшого її законодавчого забезпечення, належного вивчення та фахового наукового дослідження з метою виявлення ефективних шляхів та механізмів забезпечення готовності сектору безпеки і оборони до відбиття збройної агресії проти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ Президента України “Про Рішення РНБОУ “Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності ” від 24.09.14 № 744/2014.
2. Воєнна безпека: незвичайний конструктивізм // Військова панорама. – 2012. – 14 червня. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://wartime.org.ua/>
3. Паспорт спеціальності “Воєнна безпека держави”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/zndi/s210201.html>.
4. Ситник Г.П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки: навч. посіб / [С.Г. Ситник, В.І. Абрамов, Д.Я. Кучма]. – К.: НАДУ, 2009. – 258 с.
5. Стратегія воєнної безпеки України: проблеми формування / Зб. науково-аналітич. статей. – К.: НА СБУ, 2007. – 142 с.
6. Горбунов Е.А. Самоорганизация систем и прогнозирование военно-политических, экономических и социальных аспектов. – К.: Ника-Центр, 2005. – 320 с.
7. Воєнна доктрина України / Затверджена Указом Президента України від 15.06.04 № 648.
8. Семенченко А.І. Поняття “сектор безпеки” та “воєнна організація держави”: методика розробки й обґрунтування призначення, складу, структури та взаємозв’язків // Стратегічна панорама. – 2007. – № 3. – С. 54–69.
9. Сектор безпеки і оборони. – К.: видав. Медіа Груп, 2014.– 154 с.
10. Шипілова Л.М. Порівняльний аналіз ключових понять і категорій основ національної безпеки України: Автореф. дис. канд. політ. наук.– К.: Ін-т проблем НБ при РНБОУ, 2007. – 20 с.
11. Словник основних термінів та скорочень, які використовуються в НАТО. – К.: “МП Леся”, 2004. – 568 с.
12. Рекомендації Парламентських слухань: “Про стан та перспективи розвитку Воєнної організації та сектору безпеки України” / Схвалені Постановою Верховної Ради України 5 липня 2012 року № 5086-VI.
13. Нечхаєв С.М. Система спільного стратегічного планування ресурсного забезпечення національної безпеки у воєнній сфері / С.М.Нечхаєв // Наука і оборона. – 2005.– № 3. – С. 9-15.
14. Война и мир в терминах и определениях. – М.: Изд. дом, 2004. – 624 с.
15. Стратегічна панорама. – 2005. – № 2. – С. 42-51.
16. Кириченко С.О. Інтегрована модель управління ризиками / [С.О. Кириченко, М.І. Шпура, І.О.Загорка та ін.]; за ред. Р.І. Тимошенка. – К.: Медіа Груп, 2013.– 156 с.
17. Їжак О.І. Актуальні питання підвищення ефективності функціонування сектору безпеки України [Електронний ресурс] / Їжак О.І. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/239>.
18. Поляков С.Ю. Особливості формування сектору безпеки та оборони в контексті забезпечення законності та правопорядку у Збройних Силах України [Електронний ресурс] / Поляков С.Ю. – Режим доступу: http://www.nauka.nulau.org.ua/download/el_zbirnik/1.2012/Polyakov.pdf.
19. Тенюх І. Загрози воєнній безпеці України та проблеми реформування національних Збройних Сил [Електронний ресурс] / Тенюх І. – Режим доступу: <http://www.svoboda.org.ua/dopysy/analityka/043044>.

Саганюк Ф. В.;

Лобко М. Н.;

Голубева Е. Н.;

Костенко Г.Ф.

Центр военно-стратегических исследований Национального университета обороны Украины имени Ивана Черняховского, Киев;

Проблемы усовершенствования теории военной безопасности и её изучение

Резюме. Проанализированы научные и правовые подходы по обеспечению в современных условиях необходимого уровня военной безопасности государства, совершенствования теории и ее изучения слушателями военно-учебных заведений (ВУЗ).

Ключевые слова: военная безопасность, военное обучение, военные угрозы, сектор безопасности и обороны, стратегия военной безопасности.

F. Sahanyuk;

M. Lobko;

E. Golubeva;

G. Kostenko.

Center for Military and Strategic Studies National Defence University of Ukraine named Ivan Chernyhovskij

The problems of the theory of military security and its study

Resume. Analyzed the available scientific and legal approaches to ensure a proper level of current conditions of military security, improving its theory and study audience Bulk military institutions (HEIs).

Keywords: military security, military training, military threats, the security and defense strategy of military security.